

Ofenziva 8. korpusa za oslobođenje Dalmacije počela je prvih dana rujna 1944. godine napadom 26. dalmatinske divizije s Visa na srednjodalmatinske otoke. Goneći Nijemce prema Kninu, Narodnooslobodilačka vojska Hrvatske uspješno je završila drugu etapu ofenzive za oslobođenje Dalmacije

Zbog sve lošije opće situacije, 1. rujna 1944., njemačko zapovjedništvo na Balkanu (nisu namjeravali brzo napustiti Dalmaciju, njenu obalu i otoke, nego je braniti), zapovijedilo je da se napuste samo srednjodalmatinski otoci. Ali, zbog krize koja je zahvatila frontu u Jugoslaviji i zbog naglog gubitka srednjodalmatinskih otoka, 10. listopada neprijatelj se s jačim snagama povlači na crtu Knin-Mostar-Sarajevo (operacija poznata kao „Jesenja bura“).

S Visa je vrhovni komandant maršal Tito neposredno rukovodio operacijama prodora u Srbiju i nadgledao pripreme Viške operativne grupacije za početak ofenzive. Tito je još krajem kolovoza zapovijedio štabu 26. divizije da snage pripreme za početak oslobođenja Dalmacije. Potom je Tito, 18. rujna napustio Vis i otišao u Moskvu, pa u Krajovu i u Beograd, a na otoku su ostali članovi Vrhovnog štaba, AVNOJ-a i NKOJ-a (oni su otišli 20. listopada).

Ofenziva s Visa počela je odmah nakon govora maršala Tita 1. dalmatinskoj brigadi 12. rujna kada je na viškoj rivi rekao: „Tuđe nećemo, ali svoje ne damo!“, maksima koja je vodila borbe sve do oslobođenja Istre i do Soče 8. svibnja 1945. Po planu 26. divizije, a uz suglasnost maršala Tita i Štaba 8. korpusa, najprije se išlo na oslobođenje srednjodalmatinskih otoka, a onda na kopno i zajedno s drugom grupacijom 8. korpusa (9., 19. i 20. divizijom) osloboditi Dalmaciju. Ukupno je s Visa krenulo 13.500 boraca NOV Hrvatske. Saveznici se nisu angažirali u kopnenim borbama, nego su podržavali Višku operativnu grupaciju ratnim brodovima, topništvom i zrakoplovstvom. U zrakoplovnim snagama bile su angažirane 1. i 2. eskadrila NOVJ sa aerodroma na Visu i u južnoj Italiji.

Čim je maršal Tito 7. rujna izdao zapovijed za ofenzivu, 12. rujna s Visa su krenule 1. i 12. dalmatinska brigada na Brač i razbile glavninu 750. puka njemačke 118. lovačke divizije. Brač je oslobođen 18. rujna. Onda se 1. dalmatinska prebacila na Hvar i njega oslobodila 21. rujna. Treća prekomorska brigada je oslobodila Korčulu, onda je 11. dalmatinska oslobodila Pelješac i s 1. brigadom prebacila se na kopno kod Neuma, porazili su glavninu 369. legionarske divizije kod Vukova klanca 22. listopada. Radi političkih razloga i dogovora s Pavelićem, 369. legionarska nije rasformirana, nego je popunjena njemačkim vojnicima, ustvari nije više bila čisto legionarska, iako je naziv ostao isti. Njemački su zapovjednici, da bi opravdali poraz, tvrdili da je „partizanima kod Neuma pomagala saveznička vojska i flota“ - a nije bilo nikoga.

Dubrovnik je oslobođen 18. listopada zajedničkim djelovanjem 2. dalmatinske brigade i 29. hercegovačke divizije. U oslobođenju Dubrovnika sudjelovao je i Dubrovački i Konavoski partizanski odred. Veliki je uspjeh postigla 2. dalmatinska, što je u Popovom polju porazila oko dvije tisuće hercegovačkih četnika, koji su kanili upasti u Dubrovnik, i spojiti se s tamošnjim savezničkim snagama koje su došle po odobrenju maršala Tita. Naime, u dogovoru s Londonom (kraljem Petrom II. Karađorđevićem i izbjegličkom vladom), četnički vojvoda Lukačević okupio je kod Trebinja 4.500 četnika i krenuo na Dubrovnik da ga zauzme, a tu je trebala doći i engleska vojska. Međutim, poraženi su od Titovih parizana, tako da Dubrovnik nije ušao u sastav Velike Srbije, što je bila nakana protivnika NOP-a. Dubrovnik je, zahvaljujući Titovoj Narodnooslobodilačkoj vojsci ostao hrvatski.

Za to vrijeme na kopnu je ofenzivna grupacija 8. korpusa najprije počela opći napad na prometnice, a onda i na osvajanje jačih njemačkih uporišta. Snage 19. divizije zauzele su Benkovac, 20. divizija Aržano, a 25. listopada Sinj. Deveta divizija zauzela je Imotski. Dijelovi njemačke 264. divizije napustili su Zadar. Osmi je korpus izveo veću operaciju za oslobođenje Splita, 26. listopada, a sudjelovale su 20. i 26. dalmatinska divizija. U grad je prva ušla 12. dalmatinska brigada. Glavni grad Dalmacije bio je oslobođen.

S Visa je došlo rukovodstvo NOP Dalmacije i Hrvatske i Štab Mornarice NOVJ koji su dali veliki prilog ofenzivi oslobođenja srednjodalmatinskih otoka i obale. Iz Splita je u NOV Hrvatske stupilo dragovoljno 750 domobrana, oružnika i rizničara NDH. Ofenziva 8. korpusa se zatim preko Trogira prenijela na Šibenik koji je oslobođen 3. studenog, a onda na Drniš i Knin; 16. studenog počela je kninska operacija, bitka rijetko viđena na teritoriju Dalmacije. Sudjeluju sve četiri dalmatinske divizije iz 8. korpusa, artiljerijska grupa i 1. tenkovska brigada, uz zračnu potporu 1. eskadrile NOVJ sa Visa.

Kninska operacija je najveća do sada izvedena operacija korpusne razine i to bez sudjelovanja saveznika; sve se rješavalo vlastitim snagama. Glavna bitka vodila se od 26. studenog do 4. prosinca. Totalni je poraz doživjela njemačka 264. divizija. Probijena je njemačka fronta na crti Knin-Mostar, i od njemačkog zapovjedništva postavljena nova, ispred Gospića i kod Karlobaga i Lapca. Kninska je operacija potvrdila kolika je bila kvaliteta oružanih snaga koje je organizirao i vodio Glavni štab Hrvatske. Cijela je Dalmacija slobodna.

Bojan **Mirosavljev**